

До спеціалізованої вченої ради
Д 08.727.04
у Дніпропетровському державному
університеті внутрішніх справ

49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, доцента
Балобанової Дар’ї Олександрівни
на дисертацію Спільника Сергія Івановича
“Теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності Державної
кримінально-виконавчої служби України”,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за
спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлюється тим, що Конституція України у ст. 92 проголосила, що виключно законами України визначається організація і діяльність органів і установ виконання покарань. Таке положення Основного Закону свідчить про важливість належного функціонування Державної кримінально-виконавчої служби України, структурні підрозділи якої контролюють ступінь втручання держави у найбільш значущі права і свободи людини і громадянина, що постійно або тимчасово обмежені за рішенням суду.

Фактично всі тридцять років незалежності Державна кримінально-виконавча служба України функціонує в умовах постійного реформування – успадкована радянська репресивна система виконання покарань до цих пір знаходить своє відлуння у рішеннях Європейського Суду з прав людини щодо нелюдських умов тримання засуджених у виправних колоніях та СІЗО. Головним результатом діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України має бути повернення у суспільство громадянина, який не втратив соціальні зв’язки, здоров’я, має всі можливості для нормального життя. Саме

ця сукупність заходів аналітичного, координаційного, виховного, запобіжного, контрольного, організаційного, управлінського, наглядового, методичного, інформаційного та освітнього характеру, що вживаються суб'єктами, наділеними державно-владними повноваженнями на спеціально-кримінологічному, індивідуальному, віктимологічному рівнях по відношенню до засуджених осіб та персоналу органів і установ, і є кримінологічною діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України.

На департамент з питань виконання кримінальних покарань, як орган Державної кримінально-виконавчої служби України, покладені такі основні завдання, як: 1) контроль та моніторинг за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізації законних прав та інтересів засуджених осіб та осіб, узятих під варту; 2) організація забезпечення безпеки осіб, які тримаються в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах, підрозділами таких установ та слідчих ізоляторів; 3) організація процесу позитивних змін засуджених, їх свідоме відновлення в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві (ресоціалізація); 4) організація проведення соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими, які відбувають покарання в установах виконання покарань, залучення до її проведення представників релігійних і благодійних організацій, громадських об'єднань, творчих спілок, фізичних осіб; 5) організація загальноосвітнього та професійно-технічного навчання засуджених в установах виконання покарань; 6) впровадження міжнародних стандартів та передового досвіду у сфері дотримання прав людини і громадянина. Саме вони, разом з діяльністю Управління пенітенціарних інспекцій в частині організації та забезпечення внутрішнього контролю за станом ефективності діяльності органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України та дотримання вимог чинного законодавства і

міжнародних стандартів під час виконання і відбування кримінальних покарань в органах та установах Державної кримінально-виконавчої служби України, а також під час тримання в слідчих ізоляторах, участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері виконання покарань в органах та установах Державної кримінально-виконавчої служби України, утворюють в цілому кримінологічну діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України, яка спрямована, в тому числі й на протидію пенітенціарній злочинності.

Проблеми протидії пенітенціарній злочинності в цілому та окремих її видів висвітлено у працях різних вчених, зокрема вітчизняних: О.М. Бандурки, Л.В. Багрій-Шахматова, Є.Ю. Бараша, В.С. Батиргарєєвої, В.М. Бесчастного, І.Г. Богатирьова, Б.М. Головкина, О.А. Гритенко, С.Ф. Денисова, Т.А. Денисової, О.М. Джужи, В.М. Дрьоміна, Т.В. Корнякової, О.М. Костенка, О.Г. Колба, В.Я. Конопельського, І.М. Копотуна, Ю.В. Кернякевич-Танасійчук, В.В. Кузнєцова, Т.Є. Леоненко, О.М. Литвинова, К.Б. Марисюка, В.О. Меркулової, С.А. Мозоля, А.А. Музики, Ю.В. Орлова, Є.О. Письменського, М.С. Пузирьова, А.В. Савченка, А.Х. Степанюка, В.Я. Тація, В.П. Тихого, В.М. Трубникова, А.Є. Фоменка, П.Л. Фріса, В.Б. Харченка, П.В. Хряпінського, В.В. Шаблістого, В.І. Шакуна, О.О. Шкути, І.С. Яковець, Н.М. Ярмиш, А.М. Яценка та багатьох інших. Однак, у вчених і практиків розбігаються думки стосовно багатьох ключових понять і категорій щодо визначення засад кримінологічної діяльності різних спеціальних та загальних суб'єктів, запропоновані наукові дослідження не утворюють єдиного систематизованого підходу. Все вищевикладене обумовило появу нової дисертаційної роботи «Теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України».

Очевидно, що постійна конструктивна критика діяльності Міністерства юстиції України у напрямку реформування Державної кримінально-виконавчої служби України як збоку громадськості, так й експертного

середовища, має своїм підґрунтям неналежне наукове обґрунтування її кримінологічної діяльності.

Такий стан справ зумовлює необхідність проведення відповідного комплексного наукового пошуку з метою розробки пропозицій щодо вдосконалення кримінально-виконавчого законодавства України і практики його застосування в частині протидії кримінальним правопорушенням з боку різних державних органів, в першу чергу – правоохоронних. Досягнення цієї мети є можливим за умови надання характеристики кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкту наукових досліджень; визначення методології дослідження кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України; встановлення структури кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України; формулювання поняття і видів кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України; дослідження механізму реалізації кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України; розробки наукових засад здійснення кримінологічного моніторингу Державною кримінально-виконавчою службою України; визначення взаємодії Державної кримінально-виконавчої служби України з іншими суб'єктами протидії злочинності; надання характеристики зарубіжному досвіду кримінологічної діяльності пенітенціарних установ; встановлення критеріїв ефективності кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України; розкриття сутності інформаційно-аналітичного забезпечення та наукового супроводження кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України.

Оцінюючи актуальність теми дослідження, необхідно відзначити, що вона узгоджується з положеннями Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008; Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. № 654-р; положеннями п. 4 Стратегії сталого розвитку «Україна

– 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015; Плану проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Класичного приватного університету на 2021 р.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність. В основу дисертаційного дослідження покладено: 1) універсальні гносеологічні принципи (всебічності і повноти, об'єктивності, історизму, єдності теорії й практики); б) положення наукових теорій, зокрема правоохоронної діяльності, професійної діяльності, запобіжної діяльності тощо; 3) методологічні підходи, а саме: синергетичний, діалектичний, системний, комплексний, аксіологічний; 4) загальнонаукові й конкретно-наукові методи пізнання. Серед загальних методів дослідження у дисертації використано методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, історико-правовий, системно-структурний, функціональний методи. До спеціально-наукових методів пізнання віднесено формально-догматичний метод, порівняльний, компаративістський методи, метод правового моделювання та соціологічні методи.

Висновки і рекомендації дисертанта ґрунтуються на аналізі вітчизняних і зарубіжних джерел, нормативного матеріалу, літератури у галузі теорії держави і права, філософії, кримінально-виконавчого права, кримінології та кримінального права, публічного управління та адміністрування, соціології, інших галузевих правових наук, енциклопедично-довідкової літератури. Автором опрацьовано значний масив літератури, що безпосередньо чи опосередковано торкається теми дисертаційного дослідження – 418 джерел. Зазначене свідчить про високий рівень обізнаності дисертанта у питаннях, які ним досліджуються, та забезпечує відповідний рівень обґрунтованості зроблених ним висновків. Слід відмітити емпіричну основу дослідження, яку становлять аналітичні матеріали Міністерства юстиції України, що використовувались для підготовки програмних рішень Кабінету Міністрів України, Верховного Суду,

Вищого антикорупційного суду; політико-правова публіцистика, довідкові видання, статистична звітність Офісу Генерального прокурора та Державної судової адміністрації за різними напрямками роботи з 2001 року, опубліковані статистичні матеріали інших органів державної влади та місцевого самоврядування, а також власний досвід прокурорської діяльності.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших монографічних досліджень, в якому з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки досліджено проблемні питання кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України та сформульовано авторське бачення шляхів їх вирішення. Автор отримав низку науково-теоретичних та практичних результатів, які мають значення не лише для науки кримінально-виконавчого права та кримінології, а й для вдосконалення чинного кримінального законодавства України та правозастосовної діяльності правоохоронних та судових органів.

Здобувач Спільник С.І. у дисертації обґрунтував низку нових теоретичних висновків, уточнив зміст окремих понять, котрі мають наукове й практичне значення, що знайшло своє відображення в конкретних теоретичних положеннях і пропозиціях, які винесенні на захист. У дослідженні, зокрема:

- на основі аналізу теоретичних засад, правового регулювання та практичного розв'язання Державною кримінально-виконавчою службою України завдань у сфері запобігання кримінальним правопорушенням, створено теоретичну концепцію її кримінологічної діяльності, основою якої є ідея про те, що для виконання головних завдань щодо захисту інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, визначення

організації і діяльності органів і установ виконання покарань має відбуватися виключно законами України;

- кримінологічну діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України визначено як сукупність заходів аналітичного, координаційного, виховного, запобіжного, контрольного, організаційного, управлінського, наглядового, методичного, інформаційного та освітнього характеру, що вживаються суб'єктами, наділеними державно-владними повноваженнями на спеціально-кримінологічному, індивідуальному, віктимологічному рівнях по відношенню до засуджених осіб та персоналу органів і установ виконання покарань задля усунення, ослаблення, нейтралізації чинників, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, перешкоджанню здійсненню злочинного наміру, припиненню розпочатої злочинної діяльності, правового виховання осіб, схильних до вчинення кримінальних проступків та злочинів;

- визначено функції кожного суб'єкта кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України – Департаменту з питань виконання кримінальних покарань, міжрегіональних територіальних органів з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції України, органів та установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, центрів пробації та навчальних закладів, що належать до сфери управління Державної кримінально-виконавчої служби України (контрольну, запобіжну, організаційну, координаційну, нормопроектну, методичну, освітню, соціально-виховну, ресоціалізаційну, інформаційно-аналітичну; наглядову; правоохоронну; правороз'яснювальну);

- на підставі вивчення позитивного зарубіжного досвіду, позицій учених та вивчення емпіричної бази, розроблено низку змін до законодавчих та інших нормативно-правових актів, що здатні позитивно вплинути на кримінологічну діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України;

- аргументовано, що сутність інформаційно-аналітичного забезпечення кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби

України полягає у здійсненні політики у сфері боротьби зі злочинністю, яка спрямована на задоволення інформаційних потреб самої служби та/або діяльності її уповноважених суб'єктів щодо збирання, обробки та використання відомостей щодо обвинувачених, засуджених, виправданих та осіб, судимість яких знята або погашена;

- доведено, що систему кримінологічних заходів, що вживаються Державною кримінально-виконавчою службою України, складають: соціально-виховні заходи, ресоціалізаційні заходи, заходи сприяння засудженим, які готуються до звільнення, наглядові заходи, запобіжні (профілактичні) заходи, освітні заходи, інформаційно-аналітичні заходи, оперативно-розшукові заходи.

Заслуговує на підтримку запропоноване автором визначення кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України як сукупності заходів аналітичного, координаційного, виховного, запобіжного, контрольного, організаційного, управлінського, наглядового, методичного, інформаційного та освітнього характеру, що вживаються суб'єктами, наділеними державно-владними повноваженнями на спеціально-кримінологічному, індивідуальному, віктимологічному рівнях по відношенню до засуджених осіб та персоналу органів і установ виконання покарань задля усунення, ослаблення, нейтралізації чинників, що спричиняють кримінальні правопорушення, перешкоджання здійснення злочинного наміру, припинення розпочатої злочинної діяльності, правового виховання осіб, схильних до вчинення кримінальних проступків та злочинів.

Позитивної оцінки заслуговує проведений автором аналіз зарубіжного законодавства у відповідній сфері та його висновки щодо доцільності запозичення окремих ідей та положень, наприклад, в частині реалізації права засудженими на отримання вищої освіти.

Усі ці положення дисертаційного дослідження є теоретично важливими і, без сумніву, є певним внеском у кримінально-виконавчу науку та кримінологію.

Здійснене Спільником С.І. комплексне наукове дослідження дає можливість виробити певні рекомендації для більш ефективного формулювання як норм закону про кримінальну відповідальність, так й норм кримінально-виконавчого законодавства, а також положень нормативно-правових актів, які забезпечують діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України.

Результати дослідження мають не лише наукове, а й суто **практичне** значення, та можуть бути використані: у *правотворчій діяльності* – для підготовки і уточнення низки програмних рішень і документів, присвячених кримінологічній діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України; у *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення та підвищення ефективності функціонування правоохоронних органів, зокрема під час реалізації діяльності по усуненню причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень; у *навчальному процесі* – при викладанні дисциплін «Кримінально-виконавче право», «Кримінологія», «Захист прав засуджених в Україні» тощо, та при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій та інших навчально-методичних матеріалів; у *науково-дослідній діяльності* – для подальшого розроблення теоретико-правових проблем та наукового дослідження реалізації кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України.

За результатами дослідження опубліковано 1 одноособову монографію, 20 наукових праць, серед них – 16 статей у фахових виданнях України, 4 статті у періодичних наукових виданнях інших держав за профілем дисертації та 6 тез доповідей, надрукованих у збірниках за результатами виступів на науково-практичних заходах.

Зміст автореферату дисертації відповідає її змісту та встановленим вимогам.

Дослідження Спільника С.І. має і інші позитивні положення та, безумовно, є актуальним і корисним як в практичному, так і в теоретичному плані.

У цілому позитивно оцінюючи рецензоване дослідження, звернемо увагу на окремі спірні положення, які, на наш погляд, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту дисертації, і можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових розвідок.

1. Виникає питання щодо аналізу дисертантом стану дослідження в науці розробки проблеми. Так, наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів», іншими нормативними документами МОН України окреслені основні питання, що повинні бути відображені у змісті дисертації. Зокрема, при виконанні дослідження у розділі I дисертанту *бажано окреслити стан розробки проблеми* та методологію дослідження, а саме вказати основні етапи розвитку наукової думки за розв'язуваною проблемою, висвітлити роботи попередників, окреслити ті питання, що залишились невирішеними і визначити своє місце у розв'язанні проблеми.

Автор зазначає, що науковим підґрунтям проведеного ним дослідження виступили докторські дисертації О.О. Шкути «Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України» (Запоріжжя, 2018 р.); Ю.В. Кернякевич-Танасійчук «Кримінально-виконавча політика України» (Київ, 2019 р.); О.А. Гритенко «Теоретико-правові концептуальні засади прогресивної системи виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі» (Одеса, 2020 р.); також докторські дисертації, в яких предметом розгляду була кримінологічна діяльність окремих державних органів: О.С. Іщук «Теоретико-методологічні та практичні засади кримінологічної діяльності органів прокуратури України» (Харків, 2016 р.); Н.Є. Філіпенко «Кримінологічна діяльність судово-експертних установ

України: теорія та практика» (Харків, 2021 р.); А.Є. Фоменко «Теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності Національної поліції України» (Харків, 2021 р.); Н.С. Сидоренко «Теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності органів кримінального судочинства України» (Дніпро, 2021 р.). Незважаючи на це, у підрозділі 1.1 дисертації «Кримінологічна діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України як предмет наукових розвідок» питання щодо стану розробки розкрито не у повній мірі – потрібно було чітко показати, що саме автором взято за основу власного дослідження, а що є власними висновками.

2. Попереднє зауваження викликає й наступне: у 2020 році Гритенко О.А. в м. Одеса захистила докторську дисертацію на тему: «Теоретико-правові концептуальні засади прогресивної системи виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі», про яку автор неодноразово згадує та на яку посилається. Але доцільно було окреслити ті положення своєї роботи, що якісно відрізняються від вказаної, тим більше, що виправні колонії як суб'єкти кримінологічної діяльності автором обґрунтовано розглядаються в аспекті взаємодії різних суб'єктів у протидії пенітенціарній злочинності. Хоча, в той же час, такий аналіз міг би бути більш ґрунтовним, враховуючи той факт, що саме в установах виконання покарань «закладаються» підстави подальшої кримінально протиправної діяльності засуджених осіб і саме під час відбування особою покарання в таких установах Державна кримінально-виконавча служба здатна здійснювати попереджувальний вплив.

3. Потребують додаткової аргументації та більш широкого розгляду висновки автора щодо взаємодії Державної кримінально-виконавчої служби України в питаннях протидії злочинності зі спеціальними (Національна поліція України, Служба безпеки України, Національна гвардія України та інші правоохоронні органи) та загальними суб'єктами (органи місцевого самоврядування, громадськість, заклади освіти, ЗМІ, релігійні організації тощо). Наявність такої взаємодії не викликає жодних сумнівів, але потребує більш детального аналізу її впливу на кримінологічну діяльність цих суб'єктів.

А також виникає питання про зворотній вплив з боку цих суб'єктів, особливо загальних, на кримінологічну діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України.

4. У дисертації доводиться доцільність включення на законодавчому рівні органів і установ Державної кримінально-виконавчої служби України до суб'єктів протидії організованій злочинності. Не заперечуючи обґрунтованість такої пропозиції, виникає запитання: а чому саме *організованій* злочинності (курсив мій – Д.Б.)? Зрозуміло, що такий вид злочинності характеризується високим ступенем суспільної небезпечності, але не можна забувати й про інші види – професійну, білокомірцеву тощо. Здається, що на таку увагу саме організована злочинність «заслугувала» через появу у Кримінальному кодексі України специфічних норм про відповідальність за створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній (ст. 255 КК), встановлення або поширення злочинного впливу (ст. 255¹ КК), організацію, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці) (ст. 255² КК), звернення за застосуванням злочинного впливу (ст. 255³ КК). Хоча дотримання вимог законодавчої техніки при їх конструюванні залишається під «знаком питання».

Видається, що таке положення наукової новизни потребує уточнення, оскільки у дисертації фактично не розглянуто особливостей кримінологічної діяльності відносно різних категорій засуджених до позбавлення волі, в тому числі так званих «ворів в законі».

Незважаючи на це, дисертація Спільника Сергія Івановича «Теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України» виконана на належному науковому і методологічному рівнях, з достатнім використанням загальної та спеціальної літератури, проведеним аналізом матеріалів правозастосовної діяльності різних правоохоронних органів, має певну наукову цінність і практичну значимість. Рецензована дисертація є завершеною, кваліфікованою

самостійною науковою працею, що містить результати проведених автором досліджень.

Отримані автором нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень розв'язують важливу теоретичні та прикладну проблему, що має істотне значення для кримінально-правової, кримінально-виконавчої та кримінологічної наук, а саме – автором створюється теоретична концепція кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України.

Дисертація Спільника С.І. відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук, визначених Порядком присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами), а сам здобувач на основі прилюдного захисту заслуговує присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент –

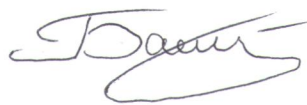
професор кафедри

кримінального права і кримінології

Львівського державного університету

внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, доцент

Дар'я БАЛОБАНОВА

Підпис Балобанової Дар'ї засвідчую

Перший директор ЛьвДУРС

Григорій Созанський

